

INGLIZ TILINI O'RGANISHNING IJTIMOIIY VA MADANIY HAYOTDAGI AFZALLIKLARI

Homidova Mubina Nabijon qizi

Chet tillari yo'nalishi, 3-kurs talabasi

Toshkent Kimyo xalqaro universiteti Namangan filiali

+99888 374 51 26

Annotatsiya

Mazkur maqolada ingliz tilini o'rganishning jamiyat hayotidagi ijtimoiy va madaniy afzalliklari IMRAD (Introduction, Methods, Results, and Discussion) talablari asosida ilmiy tahlil qilingan. Tadqiqotning dolzarbligi ingliz tilining XXI asrda **“global muloqot tili”** sifatida jamiyat taraqqiyotida, ta'limda, madaniyatlararo integratsiya va iqtisodiy hamkorlikda muhim o'rin egallab borayotgani bilan belgilanadi.

Metodologik asos sifatida tarixiy-qiyosiy tahlil, sotsiologik kuzatuv va so'rovnoma, shuningdek, xalqaro tajriba va ilmiy adabiyotlarning kontent-tahlili qo'llanildi. Tadqiqot doirasi 2010–2025 yillarni qamrab olib, O'zbekistonda ingliz tilini o'rganish jarayonining ta'lim, madaniyat va ijtimoiy hayotdagi o'rnini yoritib berdi.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, ingliz tilini bilish yoshlarning bandligini oshiradi, ijtimoiy integratsiyani kuchaytiradi, axborot va bilim manbalaridan foydalanish imkoniyatlarini kengaytiradi. Madaniy jihatdan esa ingliz tili madaniyatlararo almashinuv va kosmopolitizmni rivojlantirib, o'zbek yoshlarida **“ko'p qatlamli identitet”** shakllanishiga yordam beradi. Ilmiy sohada esa ingliz tilini bilish xalqaro hamkorlik, ilmiy almashinuv va innovatsion rivojlanishni jadallashtirmoqda.

Munozara qismida ingliz tilini o'rganish jarayonida duch kelinayotgan muammolar – hududiy tabaqalanish, malakali o'qituvchilar yetishmasligi va ijtimoiy tengsizlik xavfi tahlil qilindi. Shuningdek, ularni bartaraf etish bo'yicha takliflar ilgari surildi: o'qituvchilar malakasini oshirish, ingliz tilida mahalliy kontent ishlab

chiqarishni ko'paytirish hamda til o'rganishni jamiyatda ijtimoiy qadriyat sifatida targ'ib qilish. Xulosa qilib aytganda, ingliz tilini o'rganish shaxsiy ehtiyoj doirasidan chiqib, milliy va ijtimoiy taraqqiyotning strategik omiliga aylangan.

Kalit so'zlar: Ingliz tili, Global muloqot, Ijtimoiy taraqqiyot, Madaniy almashinuv, Intellektual capital, Mehnat bozori, Axborotga kirish, Transmilliy aloqalar, Kosmopolitizm, Madaniyatlararo identifikatsiya, Ko'p qatlamli identitet

Kirish. XXI asr globallashuv jarayonlari tilning jamiyat taraqqiyotidagi o'rnini yanada oshirdi. Ayniqsa, ingliz tili bugungi kunda **“global muloqot tili”** sifatida siyosiy, iqtisodiy, madaniy va ilmiy sohalarda yetakchi o'rin egallamoqda. Dunyo miqyosida axborot, texnologiya va ilm-fan asosan ingliz tilida ishlab chiqilayotgani hamda tarqatilayotgani, u orqali madaniyatlararo muloqotning kengayishi, ingliz tilini o'rganishni har bir jamiyat uchun strategik ehtiyojga aylantirdi [1]. O'zbekiston uchun ham ingliz tilini egallash xalqaro hamkorlikni mustahkamlash, zamonaviy bilimlarni o'zlashtirish va milliy taraqqiyotga qo'shilishga xizmat qilmoqda.

O'zbekiston jamiyatida ingliz tilini o'rganish masalasi uzoq vaqt davomida individual yutuq sifatida ko'rilgan bo'lsa, bugungi kunda u **ijtimoiy va madaniy taraqqiyot omili** sifatida qaralmoqda. Chunki ingliz tilini bilish jamiyatning intellektual salohiyatini oshirish, mehnat bozorida raqobatbardosh kadrlarni tayyorlash, xalqaro maydonda milliy identitetni targ'ib qilish uchun zarurdir. Ammo bu jarayon hali ham ijtimoiy tabaqalanish, resurslardan teng foydalanish va sifatli ta'lim muammolari bilan bog'liq [2].

Tadqiqot maqsadi. Mazkur tadqiqotning maqsadi ingliz tilini o'rganishning jamiyat hayotidagi ijtimoiy va madaniy afzalliklarini ilmiy asosda tahlil qilishdan iboratdir. Tadqiqotda ingliz tilini o'rganishning ta'lim, ilm-fan, madaniy almashinuv va jamiyat taraqqiyotiga qo'shayotgan hissassi ko'rib chiqiladi.

Vazifalar

- Ingliz tilining ijtimoiy taraqqiyotdagi rolini o'rganish;
- Madaniy hayotda ingliz tilining ahamiyatini tahlil qilish;

• Ta'lim, ilm-fan va madaniyatlararo integratsiyadagi afzalliklarni ko'rsatish.

Nazariy asoslar

Tadqiqot quyidagi nazariy yondashuvlarga tayangan:

• **Globalizatsiya nazariyasi** (A. Giddens) – ingliz tilini o'rganish global iqtisodiy va madaniy jarayonlarga qo'shilishning muhim sharti sifatida qaraladi [3].

• **Til sotsiologiyasi** (J. Fishman) – tilning jamiyatdagi ijtimoiy stratifikatsiya, ijtimoiy aloqalar va madaniy kommunikatsiyadagi o'rni ochib beriladi [4].

• **Madaniy almashinuv nazariyasi** (S. Hall) – ingliz tilini o'rganish orqali milliy identitet va global identitet o'rtasida muvozanat shakllanishi tahlil qilinadi [5].

Methods (Metodologiya). Mazkur ish **aralash (mixed-methods)** yondashuvga tayangan bo'lib, **konvergent-parallel** dizayn qo'llanadi: miqdoriy va sifat jihatdan to'plangan ma'lumotlar bir vaqtning o'zida yig'iladi, alohida tahlil qilinadi va yakunda triangulyatsiya asosida birlashtiriladi. Nazariy ramka sifatida globallashuv, til sotsiologiyasi va madaniy almashinuv konseptlari qo'llanadi — ingliz tilini o'rganish jarayoni **global strukturaviy o'zgarishlar** [1], **til va ijtimoiy stratifikatsiya** [2] hamda **identitetning dinamik konstruksiyasi** [3] doirasida talqin etiladi. Ma'lumotlar 2010–2025 yillar kesimida yig'ilib, O'zbekistondagi islohot bosqichlari va xalqaro tashabbuslarning (UNESCO, British Council) ta'siri bilan qiyosiy o'rganiladi [4–6].

Metodologik asoslar

2010–2025 yillarda ingliz tilini o'qitish bo'yicha milliy siyosat va amaliyotda yuz bergan bosqichma-bosqich o'zgarishlar hujjatlar, normativ qarorlar va statistik ko'rsatkichlar kesimida tahlil qilinadi. Diqqat markazi:

• ta'lim siyosatidagi “burilish nuqtalari” (normativ hujjatlar, o'quv rejalari, baholash mezonlari) [6];

- xalqaro tavsiyalar va milliy amaliyot uyg'unligi (UNESCO, British Council) [4–5];
- tarkibiy ko'rsatkichlar: o'qituvchilar malakasi, o'quv yuklamalari, baholash (CEFR) integratsiyasi, akademik almashinuvlar.

Results (Natijalar)

1. Ingliz tilining ijtimoiy hayotdagi afzalliklari. Mehnat bozori.

So'nggi yillarda ingliz tilini bilish O'zbekistonda ham, xalqaro miqyosda ham mehnat bozorida raqobatbardosh kadr sifatida faoliyat yuritishning muhim shartiga aylandi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ingliz tilini biluvchi yoshlarning bandlik darajasi yuqori bo'lib, ular ko'pincha xalqaro kompaniyalar, xorijiy investitsiya loyihalari va IT sohasida faoliyat yuritmoqda [1]. Bundan tashqari, til bilish ularning ish haqi miqdoriga ham ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda, chunki xorijiy tilni biluvchi xodimlarga yuqori lavozim va qo'shimcha bonuslar taqdim etiladi.

Axborot olish imkoniyatlari. Bugungi kunda internetdagi ilmiy va madaniy kontentning qariyb **55 foizi ingliz tilida** bo'lgani sababli, tilni bilish yoshlarning ilmiy adabiyotlar, xalqaro maqolalar, onlayn kurslar va boshqa bilim manbalaridan foydalanish imkoniyatini keskin kengaytiradi [2]. Bu esa ta'lim sifati va shaxsiy rivojlanishga ijobiy ta'sir qiladi. **Transmilliy aloqalar.** Ingliz tili xalqaro migratsiya, transmilliy hamkorlik va xalqaro diplomatik muloqotda asosiy vosita sifatida xizmat qilmoqda. O'zbekistonlik yoshlar ingliz tili orqali nafaqat chet ellik tengdoshlari bilan aloqada bo'lishmoqda, balki turli madaniyat va millatlar bilan hamkorlikda ishlash ko'nikmasini orttirmoqda. Bu jarayon jamiyatda kosmopolit ruhni kuchaytiradi [3].

Ingliz tilining madaniy hayotdagi afzalliklari. Madaniy almashinuv.

Ingliz tili madaniyatlararo muloqotning global vositasiga aylanib, yoshlarning turli madaniyat vakillari bilan bevosita muloqot qilishi, tajriba almashishi va o'z qarashlarini boyitishi uchun imkoniyat yaratmoqda. Shu jihatdan, ingliz tili kosmopolitizmni kuchaytiruvchi asosiy omil sifatida ko'riladi [4]. **Kino, musiqa va**

adabiyot. Dunyo miqyosida yaratilgan kino, musiqa, badiiy adabiyot va ilmiy-ommabop asarlarning katta qismi ingliz tilida bo'lib, ularni asl tilida o'qish va tushunish yoshlarning madaniy dunyoqarashini kengaytiradi. Masalan, Gollivud filmlari, jahon miqyosida mashhur qo'shiqlar va Nobel mukofoti sohibi adiblarning ko'plab asarlari ingliz tilida yozilgan [5].

Madaniyatlararo identifikatsiya. O'zbek yoshlarining ingliz tili orqali madaniy integratsiyasi "ikki madaniyatli identitet"dan ko'ra kengroq ko'lamda — **"ko'p qatlamli identitet"** shakllanishiga sabab bo'lmoqda. Ular o'zbek milliy qadriyatlarini saqlagan holda, global madaniyat unsurlarini ham o'z hayotiga qo'shib bormoqda [6].

Innovatsion rivojlanish. Ingliz tilining keng o'qitilishi O'zbekiston ta'lim tizimida innovatsion o'zgarishlarni tezlashtirmoqda. Onlayn ta'lim platformalari (Coursera, EdX, FutureLearn) orqali talabalar eng yangi bilim va ko'nikmalarni egallamoqda. Shu bilan birga, ingliz tilini bilish ilmiy-texnologik startaplarning rivojiga, davlatning intellektual kapitalini oshirishga bevosita hissa qo'shmoqda [9].

Discussion (Munozara). Ingliz tilini o'rganish jamiyatning **intellektual kapitalini oshirish**da muhim rol o'ynaydi. So'rovnomalar va kontent-tahlillar shuni ko'rsatadiki, ingliz tilini biluvchi yoshlar xalqaro axborot manbalaridan keng foydalanadi, raqobatbardosh bilim va ko'nikmalarga ega bo'ladi hamda mehnat bozorida yuqori lavozimlarga erishish imkoniyatiga ega [1]. Shu bois ingliz tili iqtisodiy islohotlarning samarali amalga oshirilishiga ham turtki beradi. Chunki xorijiy investitsiya, ilmiy hamkorlik va xalqaro bozorlar bilan integratsiya qilinish jarayonida ingliz tilini biluvchi mutaxassislarning o'rni beqiyos [2].

Ingliz tili yoshlar va jamiyat uchun **global madaniy oqimlarga qo'shilish vositasi** sifatida xizmat qilmoqda. Til orqali turli madaniyatlar o'rtasida almashinuv, kosmopolit dunyoqarashning shakllanishi va global identitetning rivojlanishi kuzatiladi [3]. Shu bilan birga, ingliz tilini o'rganish milliy qadriyatlarni zaiflashtirmasligi kerak. Aksincha, milliy identitet bilan uyg'unlashgan holda o'zbek yoshlari ingliz tilidan foydalanib, xalqaro maydonda milliy madaniyatni targ'ib etishlari zarur [4].

Tadqiqot jarayonida bir qator muammolar ham aniqlandi:

• **Hududiy tabaqalanish:** Shahar va qishloq hududlari o'rtasida ingliz tilini o'rganish imkoniyatlari keskin farqlanadi. Qishloq hududlarida malakali o'qituvchilar, zamonaviy resurslar yetishmaydi.

• **O'qituvchilar malakasi:** Sifatli o'qituvchilar yetishmasligi o'quvchilarning motivatsiyasini pasaytiradi va tilni chuqur o'zlashtirish imkonini cheklaydi [5].

• **Ijtimoiy tengsizlik xavfi:** Ingliz tilini bilmaydiganlar uchun bandlik imkoniyatlari cheklanadi, natijada jamiyatda yangi ijtimoiy tafovutlar paydo bo'lishi mumkin [6].

Takliflar

1. **Maktablarda ingliz tili o'qituvchilarini malakasini oshirish.** Davlat tomonidan muntazam ravishda sertifikatlash, malaka oshirish kurslari va xalqaro ta'lim almashinuvi dasturlari tashkil etilishi zarur.

2. **Ingliz tilida kontent ishlab chiqarishni ko'paytirish.** Mahalliy akademik, ilmiy va madaniy kontent ingliz tilida yaratilsa, yoshlar xalqaro ilmiy hamjamiyatga tezroq integratsiya bo'lishi mumkin.

3. **Til o'rganishni ijtimoiy qadriyatga aylantirish.** Ingliz tili jamiyatda faqatgina kasbiy zarurat emas, balki intellektual rivojlanish va madaniy boylik vositasi sifatida targ'ib qilinishi kerak.

*Xulosa. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, ingliz tilini o'rganish zamonaviy jamiyat hayotida nafaqat individual muvaffaqiyat omili, balki kengroq ma'noda **ijtimoiy va madaniy taraqqiyotning strategik manbai** sifatida namoyon bo'lmoqda. U global jarayonlarda faol ishtirok etish, milliy intellektual kapitalni oshirish va xalqaro hamkorlikni kengaytirishda alohida ahamiyat kasb etadi.*

Ingliz tilini biluvchi yoshlar mehnat bozorida yuqori raqobatbardoshlikka ega bo'lib, xalqaro kompaniyalarda ish topish imkoniyatlari kengayadi. Tilni bilish ularga yuqori maoshli lavozimlarga chiqish, xalqaro loyihalarda qatnashish hamda ijtimoiy tarmoqlarda faol bo'lish imkonini beradi. Bu esa yoshlarning **bandligini oshiradi**,

ularning jamiyatga integratsiyasini mustahkamlaydi va ijtimoiy qatlamlararo tafovutlarni qisqartirishga xizmat qiladi [1].

Ingliz tili orqali yoshlar xalqaro madaniyat oqimlariga qo‘shilib, turli millatlar va xalqlar bilan bevosita muloqot qiladilar. Jahon kino, musiqa va adabiy merosining katta qismini asl tilda o‘rganish imkoniyati ularning dunyoqarashini kengaytiradi. Shu bilan birga, ingliz tili **madaniyatlararo almashinuvni** kuchaytirib, global madaniyatga qo‘shilish imkonini beradi. Ammo bu jarayon milliy identitetni yo‘qotishga emas, balki uni boyitishga xizmat qilishi zarurligi ta’kidlab o‘tildi [2].

Ingliz tili zamonaviy ilm-fan uchun “umumiy kod” sifatida xizmat qilmoqda. O‘zbekistonlik olimlarning ingliz tilida maqola chop etishi ularni global ilmiy hamjamiyatga olib kiradi, qo‘shma loyihalar va xalqaro almashinuv dasturlarida faol ishtirok etish imkonini beradi. Shu bilan birga, ingliz tilida mavjud onlayn ta’lim resurslari va innovatsion kurslar milliy ta’lim tizimini modernizatsiya qilishga yordam beradi. Demak, ingliz tilini bilish **ilmiy hamkorlik va bilim transferini** kuchaytiradi [3]. Yuqoridagi tahlillardan ko‘rinadiki, ingliz tilini o‘rganish shaxsiy ehtiyoj doirasidan chiqib, **milliy va ijtimoiy taraqqiyotning muhim omiliga** aylanmoqda. U ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlaydi, madaniyatlararo almashinuvni ta’minlaydi, ilm-fan va ta’lim tizimining jahon standartlariga integratsiyasini kuchaytiradi. Shu bois ingliz tilini o‘rganishni davlat siyosati darajasida qo‘llab-quvvatlash, uni jamiyatda qadriyat sifatida shakllantirish O‘zbekistonning global maydondagi raqobatbardoshligini ta’minlaydi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Giddens A. The Consequences of Modernity. Cambridge: Polity Press, 1990.
2. Fishman J. Sociology of Language. Rowley: Newbury House, 1972.
3. Hall S. Cultural Identity and Diaspora. London: Routledge, 1994.
4. British Council. English in the World: Global Report. London, 2018.
5. UNESCO. Languages and Global Development Report. Paris, 2020.

6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Ingliz tilini o‘qitishni takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarorlari (2012, 2021).
7. Crystal D. English as a Global Language. Cambridge: CUP, 2003.